

Hert, China, 18e eeuw. H. 18,5 cm

Een Chinees gouden hert

door J. FONTEIN

In de mengeling van Taoistische, Buddhistische en andere opvattingen, die tezamen het Chinese volksgeloof vormen, speelt het hert een belangrijke rol. Dientengevolge zijn de verschillende variëteiten van deze diersoort door de eeuwen heen een geliefkoosd motief van de Chinese kunstenaar geweest, en vinden wij zijn beeltenis, nu eens conventioneel gestyleerd, dan weer op uiterst realistische wijze weergegeven, in de schilderkunst en de plastiek, op snijwerk en borduursel in talloze variaties terug. De factoren welke ertoe geleid hebben, dat het hert een zo prominente plaats in de Chinese folklore inneemt, zijn zó karakteristiek voor de gedachtengang, welke aan de Chinese bloemen- en dierensymboliek ten grondslag ligt, dat de vermelding hiervan in kort bestek gerechtvaardigd schijnt.

De stelregel 'nomen est omen' heeft ook in het oude China steeds als waarheid gegolden, en heeft, mede door het bijzondere karakter van de taal, aanleiding gegeven tot een aantal merkwaardige gebruiken. Door het monosyllabische karakter van deze aan homophonen uiterst rijke taal, konden b.v. talrijke dieren en planten in verband worden gebracht, met abstracte begrippen, die toevalligerwijs met een homophoon woord werden aangeduid. Zo werd ook het hert, in het Chinees *lu* genoemd, in verband gebracht met een ander woord *lu*, dat o.m. voorspoed en hoge waardigheid betekent. Op deze wijze werd het hert tot een dier, dat als symbool voor zegen en voorspoed, waarmee een hoge ambtelijke functie ten nauwste verband hield, beschouwd werd.

Reeds in de vroegste tijden kan de identificatie van het hert met deze begrippen plaats gevonden hebben, daar ook in de eeuwen vóór onze jaartelling, toen het Chinees nog op geheel andere wijze werd uitgesproken, deze beide woorden reeds homophoon waren.¹

Door de komst van het Buddhisme in China kan deze identificatie, zo zij al bestond, slechts versterkt zijn. Immers, een der bekendste verhalen over de Buddha in een existentie, welke voorafging aan het leven, waarin hij het Buddha-schap bereikte (de zg. *jâtaka's*), is, dat van het ruru-hert². Dit is een historie, waarin als edelmoedige held een hert optreedt. De toekomstige Buddha is in hem geïncarneerd. Deze *jâtaka*, welke wij ook in de kunst van India op fraaie wijze afgebeeld vinden, o.a. te Bharhut³ paste uitstekend in de Chinese sfeer en heeft wellicht bijgedragen tot de populariteit van deze diersoort.

Het Chinese gouden hert, dat thans in een der zalen van het Museum van Aziatische Kunst is tentoongesteld, is een fraai voorbeeld van de latere traditionele wijze, waarop het hert in de Chinese kunst wordt weergegeven. Ondanks deze conventionele weergave blijkt heel duidelijk, dat het hier uitgebeelde hertensoort er een is van de Sika-familie, en wel de z.g. *mei-hua-lu*, het 'Pruimebloesem-hert', zo genoemd naar de witte vlekken op de rug⁴, welke hier tot een kleine versiering in de vorm van zeesterren zijn gestyleerd. Dit hert, ook herkenbaar aan het weinig vertakte gewei, is de soort, welke speciaal met de boven gememoreerde symboliek in verband wordt gebracht.

Zoals bij vele van de latere voorstellingen het geval is, draagt ook dit hert in de bek een tak, welke wij, gezien het veelvuldig voorkomen ervan, als een attriboot kunnen beschouwen. Het is de gestyleerde weergave van de z.g. *ling-chih*, in de Europese literatuur doorgaans de 'Zwam der Onsterfelijkheid' genaamd, welke door de meest recente auteurs met de *Fomes Japonicus* wordt vereenzelvigd. Daar deze zwam na het afsterven verhardt en houtachtig wordt, heeft men in China haar tot een der symbolen der onsterfelijkheid of althans tot dat der hoge ouderdom gemaakt ⁵.

Het ontstaan van deze en soortgelijke zwammen stelde men zich 'spontaan' d.w.z. als gevolg van de opeenhoping van ongebruikte, geen andere manifestatie-mogelijkheid bezittende 'energie'. Dit idee, dat ten nauwste samenhangt met de Chinese speculaties over de oorsprong en de structuur van de Natuur, vinden wij duidelijk uitgedrukt bij de schrijver Ou-yang Hsiu (1007-1072).

Treurend over de dood van een ver weg, in eenzaamheid gestorven vriend schrijft hij: 'Al zijt gij dan begraven, ik geloof niet, dat de edele karaktereigenschappen, die 'gij in Uw leven aan de dag legde, in ontbinding zullen overgaan, doch dat zij zuivere 'jade of goud zullen vormen, of, zo dat niet mocht geschieden, dat zij een tientallen 'meters hoge pijnboom zullen doen groeien, of een *ling-chih* zullen voortbrengen. . .'. De verklaring, die de Chinezen geven voor het feit, dat een hert vrijwel steeds met een *ling-chih* wordt afgebeeld, luidt, dat het 'Pruimebloesemhart' het enige levende wezen zou zijn, dat de *ling-chih* kan vinden. Deze uitleg, die ook in enkele westerse handboeken genoemd wordt, wordt gestaafd met enkele fraaie legenden.

Men vraagt zich echter af, of deze legenden niet juist zijn ontstaan ter verklaring van een reeds bestaand iconografisch verschijnsel, zoals b.v. in het Buddhisme ook talrijke legenden ontstonden ter verklaring van het feit, dat zovele Buddhistische figuren met talrijke hoofden en armen werden uitgebeeld.

In de Chinese kunst zien wij steeds weer, hoe men getracht heeft een aantal symbolen samen te voegen en tot een harmonische compositie te verwerken. Zowel het hert als de *ling-chih* symboliseren een der drie klassieke chinese heilwensen, Fu-Lu-Shou, d.w.z. Rijkdom, voorspoed en een hoge ouderdom. Wij kunnen dan ook het feit, dat de *ling-chih* als een attriboot bij het hert ging behoren, als een gevolg van deze allerwegen waarneembare tendenz beschouwen.

In de literatuur zijn talrijke, doorgaans minder fraaie voorbeelden van latere Chinese herten-plastiek te vinden. Het voor dit stuk gebruikte materiaal, n.l. goud, maakt dit hert tot een grote zeldzaamheid. Immers, doorgaans werd goud in de chinese kunst vrijwel uitsluitend voor incrustatie, verguldsel of bladgoud-ornamentiek gebruikt.

Datering en herkomst van dit stuk zijn, bij gebrek aan duidelijke gegevens, uiterst onzeker. Vermoedelijk stamt het uit de 18e eeuw, uit de regerings-periode van keizer Ch'ien-lung (1736-1795). Een zo kostbaar stuk zou zelfs - een veronderstelling, die onder het grootste voorbehoud gemaakt wordt - uit zijn collectie afkomstig kunnen zijn.

Als gevolg van het feit, dat aan het gewei van het 'Pruimebloesem-hert' een geneeskrachtige waarde werd toegekend, werd het in China geheel uitgeroeid. De laatste exemplaren stierven ondanks zorgvuldige bescherming in de voormalige keizerlijke jachtterreinen bij Jehol.

¹) Zie B. Karlgren, *Grammata Serica*, *Bulletin of the Museum of Far Eastern Antiquities*, Stockholm, No. 12.

²) Zie: *Jātaka*, or the stories of the Buddha's former births, Vol. IV (transl. by W. D. H. Rouse), p. 161 e.v.

³) Zie: Dr. J. Ph. Vogel, *Buddhistische Kunst van Voor-Indië*, afb. 3. ⁴) Zie: Arthur de Carle Sowerby's voortreffelijke studie 'Nature in Chinese Art', p. 66, alsmede het eveneens zeer waardevolle artikel op dit gebied door Ferdinand Lessing, 'Ueber die Symbolsprache in der Chinesischen Kunst', *Sinica* IX. ⁵) Zie 'Nature in Chinese Art', p. 136.